

BÁJE A POVĚSTI

Dobrý den,

vítám vás u nás v knihovně, na malé povídání o věcech a jevech nadpřirozených, tajemných a nevysvětlitelných.

Všechny tyto tajemnosti se objevují v nejrůznějších příbězích, bájích a pověstech a proto má naše beseda úplně jednoduchý název **Báje a pověsti**.

Co je to vlastně pověst?

Pověst je příběh, který má historický podklad, jeho jádro je pravdivé a je doplněn nějakou nadpřirozenou bytostí, podobně jako legenda. Díky ústnímu převyprávění je příběh kvůli líbivosti značně dokrášlen a potom ztrácí na věrohodnosti.

Pověsti se mohou vztahovat k lidem, k místům ke zvířatům, k hradům a zámkům, ale i třeba ke stromům, zvonům apod.

Začarovaná místa, tajemné postavy, kouzla, jevy a záhady nás neustále přitahují a zkazky o nich se vyprávějí již po mnoho generací.

Jak takové pověsti vznikaly?

Víte dobře, že dříve lidé neměli takové možnosti jako máme nyní my dnes. Nebyly televize, rádia, počítače a internety u kterých my dnes prosedíme spoustu času.

Lidé pracovali v průběhu roku hodně venku, na polích a v lese a když tato těžká práce ustala a přišlo období dlouhých zimních večerů lidé se sešli v nějaké chaloupce a třeba se drhlo peří, nebo nějaká podobná činnost a právě to byly ty chvíle, kdy si mohli vyprávět nejrůznější příběhy, které slyšeli od svých předků a tímto způsobem je předávali dále.

Jistě si dovedete představit, že při tomto ústním podání docházelo k tomu, že si někdo něco přidával, nebo zveličil anebo pro změnu zase někdo ten příběh nevypověděl úplně přesně .

My si budeme povídat příběhy a pověsti, které se týkají tady našeho nejbližšího okolí, regionu i kraje, ale v našem povídání zabloudíme i do míst a časů hodně vzdálených.

Jaké vy znáte z pohádek a pověstí nadpřirozené bytosti?

Kolik všelijakých strašidel, bytostí , duchů se po světě pohybuje nikdo neví.

Nadpřirozené bytosti, ať už jsou to víly, vodníci, skřítkové , různí hastrmani mají taky takové vlastnosti jako lidé. Někteří jsou hodní a pomáhají, a ti druzí jsou zase zlí a chtějí jenom škodit.

V knize od Evy Eliášové Pověsti a vyprávěnky ze Zlínska se říká, že většina strašidel prý vznikla z andělů.

Když byli andělé v nebi dlouho, neměli nic na práci, hodně jedli a hodovali, dostávali andělské řízky, neměli žádné starosti, tak z toho blahobytu zpychli.

Svatý Petr je káral a domlouval jim, ale nebylo to nic platné. Nakonec se proti němu andělé vzbouřili. Tehdy se Pán Bůh rozhněval a všechny neposlušné anděly poshazoval na zem.

Z těch, kteří zůstali viset ve vzduchu mezi nebem a zemí se stali povětrní duchové-vichřice, větrice a meluzíny. Větrice musí navěky létat a nosit bouřkové a sněhové mraky. Když už je to na ni moc a má to velmi těžké, tak začnou silně křičet a rvát a tehdy nastává hromobití a průtrž mračen.

Meluzína je zase odsouzena bloudit a naříkat až do skonání světa a nejvíce prý meluzína křičí a piští, když si nějaký člověk sám vezme život.

Neposlušní andělé, co spadli na zem se proměnili v klekánice, polednice, bludičky a divoženky.

No a ti hříšní andělé, kteří spadli do vody se stali vodníky.

Připadá vám tento příběh úsměvný, ale vznik pověsti a v nich nadpřirozené bytosti je zcela logický.

Když se tady v dávných dobách usadili naši předkové, neměli takové vymoženosti, jako máme my dnes, museli bojovat o život a živobytí a to především s přírodou, trvalo mnoho staletí, než se naučili znát její zákony, například z čeho vznikají blesky a bouře, proč za noci svítelkují bažiny, nebo jak se ve vodách vytvoří víry, které dokáží vtáhnout člověka do hlubin?

Aby si to všechno nějak vysvětlili začali přisuzovat přírodním silám různé i lidské vlastnosti. Postupem času se společnost začala dělit na bohaté a mocné a ti druzí žili v bídě a nouzi a tak si alespoň vyprávěli příběhy ve kterých byli takoví mocipáni potrestáni nějakou vyšší silou.

Vraťme se ale zpátky sem k nám, přímo do Valašských Klobouk.

Dokázal by si někdo z vás vzpomenout na nějaký příběh, který se týká Val.Klobouk?

Jedna z neznámějších pověstí se váže k domu, který je vlastně přímo naproti knihovny. Ví někdo z vás o jaký dům a jakou pověst jde?

Je to tzv. Červený dům- tento dům postavili soukeničtí mistři Tomašítkové.

Pověst praví, že v domě bydlel kat a korýtkem, které dodnes trčí z domu na ulici nechával vytékat krev popravených. Však také dodnes někdo tento dům nazývá katovna nebo Katův dům. Skutečnost je ovšem jiná. Tento dům byl na svou dobu velice vystavený a těžko by v něm mohl bydlet kat, protože katové žili vždy na okraji společnosti, někde bokem a nikdo se s nimi nechtěl stýkat.

Ve skutečnosti toto korýtko sloužilo k vylévání zbytků a splašků z kuchyně.

Další pověst se týká názvu města Valašské Klobouky- jak vlastně přišly ke svému jménu?

Pověst se traduje do doby

když ještě nebyly Val.Kl. tak osídlené, nebyly tu domy a chaloupky, ale všude kolem hluboké lesy a v nich plno zvěře. Páni na Brumově měli pořád masové hody a pořádali hony na tuto zvěř a zvali k těm lovům další pány, třeba až od Brna.

A ti se vždy scházeli v horách na palouku, ale takových palouku tam bylo hodně a byly si velmi podobné. A tak páni dali hlavy dohromady a napíchlí na dlouhou palici zelený klobouk a postavili ho doprostřed na palouček a od toho klobouku se rozcházeli do hor a zase se u něho scházeli. Potom zapíchlí klobouky dva..Potom se začaly stavět chaloupky a vznikla celá osada a tomu místu říkali „U Klobůku“ a protože to bylo na Valašsku tak vznikly Valašské Klobouky.

Další pověst z blízkého okolí se vztahuje např. k vesničce Vlachovice.

Jak už jsem zmiňovala, dříve tady na okolí nebylo tolik obydlí, ale samé husté lesy a v nich plno divoké zvěře, přemnožili se vlci a ti pak dělali velkou škodu. A tak lidé kopali na ty vlky velké jámy, které se zakrývaly větvemi a chvojím a na to chvojí se položila nějaká návnada, třeba mrtvý králík nebo zajíc a vlci po něm šli a při tom spadli do té vykopané jámy.

Pověst povídá, že jednou si vyjel na lov pán brumovského hradu a při cestě spadl do této vlčí jámy, jeho poddaní ho šli hledat, ale nenašli. Tento pán měl však věrného sluhu, který se jmenoval Vlach a tomu to nedalo a tak se vypravil ještě sám hledat svého pána a prohledával všechno a právě i tady tyto jámy až v jedné narazil na svého pána, který už byl skoro více mrtvý než živý, ale přece se podařilo pána zachránit. Pán se odvděčil Vlachovi tak, že mu daroval hory kolem vlčí jámy, ten ty hory vyčistil, vykácel a založil tam osadu, která dostala jméno po jejím zakladateli Vlachovice.

Hodně pověstí se vztahuje taky ke studánkám a k jejich zázračným vodám.

Zná někdo z vás nějakou pověst o studánce?

Já vám povím jednu pověst o takové zázračné studánce v Luhačovicích.

Myslím, že toto městečko všichni budete znát a víte, že voda v Luhačovicích je léčivá a jezdí zde spoustu lidí aby se uzdravili, nebo si pomohli od nějaké nemoci.

Luhačovice jsou dnes krásným lázeňským městečkem, ale dříve tomu tak nebylo. Všude byly jenom zase husté lesy a pole. Pověst říká, že na těch polích pásal starý bača ovce a měl velmi starého psa. Jednou, když zase pásli to svoje stádečko a pes ležel bačovi u nohou zdálo se, že poblíž v houští někdo je a vzdychá, těžce se oba dva postavili na nohy a šli se podívat co se tam děje. Na zemi ležel starý nemohoucí člověk. Bača se psem už neměli dost síly dostat ho do boudy a tak bača poručil psovi, aby si k němu lehl a zahříval ho svým tělem a udělal poblíž ohýnek aby staříkovi bylo co nejtepleji, ten se začínal po chvíli probírat k životu. Pak mu dali napít ovčího mléka a stařík jim povídá, že za to, že ho zachránili jim ukáže studánku, která je léčivá, už mockrát mu zachránila život, nebo pomohla od bolesti, ale on že už je starý a nechce dál žít, ale že přijde doba, kdy tuto vodu budou hledat lidé z dalekého okolí. Když se z ní bača i pes napili, oba se cítili jako znovuzrození.

Pověst o studánce se brzy rozletěla do světa, lidé sem chodili hledat zdraví a tak se proroctví starého staříčka opravdu vyplnilo a Luhačovice se staly slavnými lázněmi.

Kdyby jsme se vydali na druhou stranu od Klobouk, jistě všichni budete znát **Pulčínské skály** a nebo **Čertovy skály** v Lidečku. Samozřejmě, že i k těmto skalám se vážou pověsti. Čertovy skály- to je vlastně jakási hradba skal, která je posazena napříč údolím, vyvolává to pocit, jakoby nějaká síla chtěla toto údolí skalami zahradit, ale už svůj záměr nestačila dokončit.

Na Valašsku se dodnes traduje k těmto skalám pověst.

Za dávných časů žil v Lidečku jeden bohatý sedlák. I když měl velké bohatství, nemohl provdat svou dceru Rozinu. Nebylo divu, dcera nebyla ani hezká ani chytrá. Touha vdát se však byla velmi silná a Rozina chodila na všechny zábavy v okolí, kde by si našla nějakého ženicha, ale nikdo ji nikdy nevyzval k tanci. Jednou v hospodě v Lidečku si pro ni zase nikdo nepřišel a tak Rozina zlostně prohlásila, že bude tancovat i kdyby to bylo s čertem. Jenom to dořekla, vstoupil do hospody hezky oblečený pán v myslivecké kamizole. Všechny cěrky na něm mohly oči nechat, ale on tancoval do rána jen s Rozinou. Od té doby za ní chodíval, ale jenom do kostela s ní nikdy nechtěl jít. Mamince Roziny se to nelíbilo a tak si jednou v nestřeženém okamžiku na myslivce počkala a jaké bylo její překvapení, když zjistila, že má na jedné noze kopyto. Tuto zprávu zvěstovala hned svému muži a domluvili se, že Rozinu čertu nikdy nevydají. Ale co naplat, čert se domáhal svého práva a brzy si pro Rozinu přišel. A tak mu gazděna povídá, „Dám ti svou dceru Rozinu, ale když obrátíš potok Senicu hore Lidečkem. Musíš to udělat přes noc, než první kohout zakokrhá.“ To se čertovi nelíbilo a tak chodil po chalupách a kohoutům kroutil krky. Rodiče Roziny to však tušili a tak svého kohouta dobře schovali. Večer začal čert nosit skály a začal stavit velkou zeď, aby se voda

v Lidečku obrátila. Když se rozednívalo a byl už skoro hotový, gazděna vypustila kohouta, ten mocně zakokrhal a čert upustil skálu a utekl, tak zůstala hráz nedostavěná. Říká se, že dodnes jsou na těch skalách vyznačena čertova žebra, jak je nosil na zádech.

Kousek od Čertových skal jsou již zmiňované Půlčínské skály- je to celý komplex skal, který je rozdělen na několik výrazných celků. Tyto skály se nacházejí blízko nejvýše položené vesnice na Valašsku, Půlčín- odtud název skal, leží v masívu kopce, který se jmenuje Hradisko.

Je tam celé skalní město, propletené chodbami a tunely a snad nejsou ještě všechny ani prozkoumané. Právě těmito podzemními chodbami se dá údajně projít až k Čertovým skalám. Tyto skály dříve poskytovaly obyvatelům Půlčína ochranu a úkryt před nepříznivým počasím, dravou zvěří a cizími nájezdníky.

Jsou to různé útvary a mají taky zvláštní názvy, jako třeba Kazatelna, Velryba, Hladomorna, Pět kostelů, Žába, Nos a další.

Na jednom mohutném skalním hřebenu stával ve středověku hrad, do dnešní doby zůstaly už jenom pozůstatky kamenných schodů.

Na některé skalní útvary se samozřejmě zase vážou lidové pověsti.

Jedna z těch skal se jmenuje Ludmilina skála a pověst vypráví, že na Půlčíně žil kdysi hajný a ten měl krásnou dceru Ludmilu a ta byla zamilovaná do syna bohatého sedláka, který měl Ludmilu taky rád. Ale sedlák této lásce nepřál a měl pro syna vyhlédnutou bohatou nevěstu. Marně syn prosil a přemlouval, musel se podřídit otcovu rozhodnutí. Přesto se se svou milou Ludmilou dál potají scházel v Půlčínských skalách. Schůzku si domluvili i na den svatby mladého sedláka. Když mladý sedlák ráno přišel na místo schůzky, čekal ho hrůzný pohled- pod skálou leželo mrtvé tělo jeho milované dívky. Ludmila raději volila skok ze skály, než život bez velké lásky. Od těch dob nese skála její jméno.

Když půjdeme z Půlčína pár kilometrů dále dostaneme se do vesnice Francova Lhota, tam na kopci roste krásná mohutná lípa, říká se jí **Kobzova lípa**. Stojí tam už spoustu let a přes to, že je hodně stará je pořád statným zdravým stromem. Zvláštní je v tom, že kmen stromu je od země až k prvním větvím koruny otevřený, dutý, je tam vlastně takový velký otvor a dovnitř se vejde i několik dospělých lidí.

A právě o vzniku té dutiny se vypráví pověst.

Kdysi dávno, v roce 1663 obec napadli tataři a celou ji vypálili. Vypálili také chalupy, které stály v blízkosti té lípy a tento oheň zasáhl i lípu a od té doby je tam ten otvor.

Jiná pověst říká, že právě při vpádu Turků se lípa otevřela a mnoho lidí se v otvoru ukrylo a tím si zachránilo život.

Podle vyprávění pamětníků však do této lípy nikdy neuhodil blesk, přestože do nepříliš vzdálené mnohem mladší lípy udeřil už mnohokrát.

Před několika lety byla tato stará lípa ošetřena, bylo upraveno i okolí a dnes je místem vhodným třeba k rodinným nedělním výletům.

Tak to jsme si řekli několik příběhů, které se vztahují tady k našemu blízkému okolí.

Samozřejmě, že jsou pověsti o mnoha dalších jiných místech, např. tady mám knihu **Brněnské kolo a drak**, což jsou pověsti z Brna.

Vděčným místem, opředeným spoustou krásných pověstí je naše hlavní město Praha.

Když vzpomeneme jenom některé z nich, které se vztahují k tomuto nádhernému místu.

Je to třeba pověst O Libuši a Přemyslovi, Šemík a Horymír, O založení Karlova mostu,- tady se vypráví, že se při stavbě mostu přidávaly do malty vajíčka, aby byl most pevný.

Další pověst třeba o Palečkovi, nebo o Golemovi, kterého znáte i z televize z filmu Pekařův císař a Císařův pekař.

Jeden takový krásný, ale smutný příběh se týká pražského orloje.

Ten se stal místem vyhledávaným turisty a každý, kdo přijede do Prahy ho chce vidět.

I když podle něj lze ztěžit určit přesný čas, tak přesto svou výzdobou, loutkohrou a pochodujícími apoštoly působí tajemně a komplikovaně.

Traduje se, že jeho údajný tvůrce, mistr Hanuš byl po dokončení svého díla oslepen, aby nemohl takový stroj už sestrojít v žádném jiném městě.

Podle legendy pak slepý mistr vedený svým žákem Jakubem vložil svou ruku do složitého mechanismu orloje, zastavil ho a po dlouhá léta se pak nenašel nikdo, kdo by orloj opravil a dokázal ho uvést znovu do chodu.

Kdybychom si chtěli připomenout pověsti o Praze, tak by nám na to nestačila tady ta jedna beseda.

Dalšími místy, které jsou jako stvořené pro vznik nejrůznějších zkazek jsou naše hrady a zámky.

Určitě už jste navštívili s rodiči nějaký ten hrad nebo zámek a dobře víte, že snad není ani jediný, kde by se nevyskytovala nějaká zvláštní, záhadná bytost, tajemný duch, bezhlavý rytíř nebo Bílá paní.

A právě Bílá paní je velmi oblíbenou postavou zjevující se na více hradech, jsou to hrady hlavně v jižních Čechách, které v minulosti vlastnili Rožmberkové.

Pověstí o Bílé paní je velmi mnoho a my si teď jednu kratičkou přečteme.

(přečíst úryvek z knihy Král moravských vodníků str.16.)

Autorů a spisovatelů, kteří psali pověsti bylo samozřejmě mnoho, ať už to byla Božena Němcová, K.J.Erben, Václav Cibula, Alois Jirásek a jeho Staré pověsti české. Já bych tady ještě ráda vzpomněla autora, který psal hodně pověstí a příběhů ze starých časů. Je to spisovatel Eduard Petiška, psal o hradech, o zámcích, o městech a k jeho nejvýznamnějším knihám patří kniha Staré řecké báje a pověsti,

Staří řekové věřili, že jejich osud řídí bohové.

Jak už jsem vám říkala, v dávných dobách si lidé neuměli mnoho věcí vysvětlit a věci a jevy, kterým nerozuměli pokládali za dílo nějaké tajemné bytosti.

Všude, kde člověk narazil na něco nevysvětlitelného, vymýšlel si tajné síly, záhadné bytosti, obludy, víly nebo bohy.

A bohové měli docela lidské vlastnosti. Zlobili se, smáli se, dobře jedli a pili, měli děti a zápasili mezi sebou.

Podle báje sídlili bohové na vrcholu hory Olymp a bylo jich mnoho.

Nejmocnějším bohem byl Zeus, byl pánem země i nebes, ovládal bouře, hromy, blesky. Od něho pocházelo štěstí i neštěstí, sláva i bohatství.

I Římané měli svého nejvyššího boha a říkali mu Jupiter.

Manželkou nejvyššího řeckého boha Dia byla Héra, byla největší bohyně, královnou v sídle bohů na hoře Olymp.

Dcerou Diovou byla Pallas Athéna- bohyně moudrosti a ochránkyně chytrých a statečných mužů.

Synem Diovým byl Héfaistos- bůh ohně a kovářské práce.

(Možná někdo z vás ví, že na nedalekém hradě Helfštýně u Hranic na Moravě se každoročně pořádá soutěž, která nese právě název Hefaiostos a sejdou se tam kováři z blízkého i dalekého okolí a předvádí tam před zraky diváků svou práci a pak se samozřejmě vybere nejlepší z nich. Některé z těch prací zůstávají na hradě vystaveny.

Dalším známým bohem je Apollón- bůh světla, věštby a básnického umění.

Artemis- byla jeho sestra a byla bohyně lovu.

Krásná Afrodita- česky se jí říká Venuše- byla bohyně lásky a krásy.

Poseidón- vládce moří a vod. Svým trojzubcem dovedl vody rozbouřit i uklidnit.

A ještě jednoho boha vzpomenu , byl to bůh, který panoval v říši mrtvých, v podsvětí a byl to Hádes.

Tak to jsme se zatoulali trochu daleko od našich míst a pověstí s nimi spojenými vraťme se teď společně zpátky do současnosti.

Já bych teď byla ráda, kdyby jste mi zase vy řekli jaké nějaké pověsti , které znáte.

(Nechám děti vyprávět příběhy)

Na závěr- křížovka.

Použitá literatura:

Eduard Petiška- Staré řecké báje a pověsti

Eva Eliášová – Pohádky a vyprávěnky z Valašska

Eva Eliášová – Pověsti a Vyprávěnky ze Zlínska

M.V.Kratochvíl- Báje a pověsti z Čech

Ukázky dalších knih z knižního fondu, které se týkají daného tématu.